

به نام خدا

معرفی امامزاده جعفر بن موسی علیه السلام و تبیین شخصیت وی با استفاده از کتب روایی

هاجر جهاننیده^۱

احد داوری^۲

چکیده:

بررسی زندگی پربار ائمه و امام زادگان علیهم السلام و بازشناسی سیره آن بزرگواران از ضروریات جامعه بشری می باشد؛ تا رفتارها و منش های آنها، به عنوان نقشه راه، پیش روی جامعه کنونی قرار داده شوند، و از طریق این الگوهای جامع الهی، راه کمال و سعادت ابدی پیموده شود. حال این سؤال پیش می آید که آیا زندگانی جعفر بن موسی سلام الله علیه، با وجود قلت منابع، قابل مطالعه و بازخوانی می باشد؟ و آیا بررسی ابعاد شخصیتی امامزاده جعفر، می تواند ما را در دست یابی به این الگو یاری رساند؟ در راستای پاسخ به سؤالات فوق، در این مقاله سعی شده است تا با روش توصیفی - تحلیلی، روایات مربوط به زندگانی پربار این امامزاده شریف، گردآوری و مورد پژوهش قرارگیرد. در بررسی های اولیه به عمل آمده، به منبع و نوشته جامعی در مورد زندگانی ایشان دست نیافتیم و این خود نشان از اهمیت این تحقیق می باشد؛ به همین دلیل با جست و جو در منابع روایی و تاریخی، سعی در تبیین گوشه هایی از زندگانی این امامزاده عالی قدر داشتیم. با وجود کمی روایات درباره زندگی این بزرگوار، همه متون و روایات موجود، دلالت بر کرامت و فضل ایشان دارند. ایشان فرزندان بلافضل امام موسی بن جعفر علیه السلام و برادر امام رضا علیه السلام می باشند.

کلیدواژگان: جعفر بن موسی علیه السلام، فرزندان امام موسی بن جعفر علیه السلام، معرفی شخصیت امامزاده، متون روایی.

^۱ - دانش آموخته کارشناسی علوم قرآن مجید دانشکده علوم قرآنی مراغه، hajar2341@chmail.ir

^۲ - دانشجوی دکتری تفسیر تطبیقی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، ahaddavari@gmail.com

انسان به طور فطری خواستار رشد و کمال و هدایت می باشد؛ «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ» (حمد، ۶) و معصومین علیهم السلام، هم‌ثقل قرآن کریم، مصباح هدایت و کشتی نجات هستند؛ و جامعه بشری باید در همه دوران و در همه امور از این راهنمایان الهی پیروی کرده و سیره آنان را به عنوان روشن‌ترین مسلک انتخاب کرده و با عمل به آن، راه حق و صراط مستقیم را بییابد.

امامزادگان شریف نیز به دلیل تربیت الهی و نوشیدن جرعه ادب و معرفت از سرچشمه هدایت، زندگانی با فضیلت و پر منقبتی داشته اند و از برترین شخصیت‌های زمان خود، بلکه همه دوران بشریت می باشند. با توجه به این که این بزرگواران معصوم نبوده اند ولی با این حال، با تربیتی الهی و تقوایی استوار، از گناهان دوری جسته و شبه معصوم زندگی کرده اند؛ از این روی بررسی و تحقیق درباره زندگانیشان و آشنایی با سیره رفتاری هر یک از آنان نیز می تواند ما را در دست یابی به الگویی همه جانبه یاری کرده و ما را از سایر فرهنگ‌ها و الگوهای ناقص بی نیاز نماید.

امام زاده شریف، جعفر بن موسی کاظم علیه السلام نیز یکی از امامزادگان صاحب جلال و منقبت می باشد که حضور ایشان در کشور ایران و مدفون شدن ایشان در پیشوا، بهانه ای برای پرداختن به زندگانی ایشان و بررسی ابعاد مختلف شخصیتی وی شده است؛ ولی با توجه به روایات اندکی که درباره زندگی و شخصیت وی در متون و منابع وجود دارد، تبیین همه ابعاد زندگانی و شخصیتشان ممکن نمی باشد؛ اما با این حال در این مقاله به بررسی روایات موجود پرداخته شده، و با تحلیل این روایات، سعی در بازشناسی و ارائه سیمایی از شخصیت جعفر بن موسی علیه السلام گردیده است.

چنان که ذکر شد، درباره بسیاری از خواص، بزرگان و امام زادگان، و همچنین در مورد ابعاد زندگی، زمان میلاد، طول عمر، فعالیت‌های سیاسی و مذهبی و تاریخ وفات امام زاده جعفر بن موسی، اطلاعات دقیقی در تاریخ ثبت نشده است؛ ولی از طریق تخمین حدودی، در برخی از موارد در کتب روایی نظراتی ذکر شده است، که در بخشهایی از مقاله به گوشه‌هایی از آن اشاره شده است.

۲- جعفر بن موسی فرزند امام موسی بن جعفر علیه السلام:

در منابع بسیاری تأکید شده است که حضرت جعفر بن موسی، پسر امام موسی بن جعفر علیه السلام می باشد و با تواتری که در منابع مختلف، در این باره وجود دارد، می توان به صحت این مطلب یقین پیدا کرد. (ر.ک: بحرانی، ۱۴۱۱ق، ج ۴، ۵۲۴) (کلینی، ۱۳۷۵ش، ج ۳، ۱۰۹) (برقی، ۱۳۴۲ش، ۶۲) ولی در ابتدا باید شرحی مختصر درباره امام موسی بن جعفر علیه السلام داد.

أبو الحسن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام، فرزند امام صادق علیه السلام و هفتمین امام شیعیان می باشد. حضرت موسی بن جعفر علیه السلام در سال ۱۲۸ هجری در «ابواء» {۱} به دنیا آمد. مادرش کنیزی فرزندان به نام حمیده بربریه {۲} بود او را حمیده پاک نهاد می گفتند. (مجلسی، ۱۳۷۷ش، ۴) ابو الحسن علیه السلام در بیست سالگی به امامت رسید و مدت امامت آن جناب ۳۵ سال بود. (طبرسی، ۱۳۹۰ق، ۲۹۴)

کنیه موسی بن جعفر علیه السلام، ابا ابراهیم، ابو الحسن و ابو علی بود و ملقب به صابر، امین و کاظم بود که معروفترین لقب وی کاظم می باشد. (مجلسی، ۱۳۷۷ش، ۱۰) (مفید، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ۲۱۶) (اربلی، ۱۴۲۱ق، ج ۲، ۷۶۶) (طبرسی، ۱۳۹۰ق، ۲۹۴)

و سر انجام ایشان در سن ۵۵ سالگی و در سال ۱۸۳ هجری، در زمان حکومت هارون عباسی به وسیله سمّ در زندان سندی بن شاهک در بغداد مسموم گردید و به شهادت رسید. ایشان در مدینه السلام (در غرب بغداد) در قبرستان معروف به قبرستان قریش در باب التین دفن شد و به باب الحوائج ملقب گردید. (مجلسی، ۱۳۷۷ش، ۴) (شبلنجی، بی تا، ۳۰۷)

امام کاظم علیه السلام اولاد بسیاری داشتند. به طور کلی اکثر قریب به اتفاق کتبی روایی که به زندگانی حضرت موسی بن جعفر علیه السلام پرداخته اند، در مورد فرزندان ایشان و تعداد و اسامی آنان اقوال مختلف را ذکر کرده اند. مشهورترین قول درباره تعداد خواهران و برادران حضرت جعفر بن موسی سلام الله علیه، ۳۷ نفر (اربلی، ۱۴۲۱ق، ج ۲، ۷۶۴) (شامی، ۱۴۲۰ق، ۶۷۳) (ابن شهر آشوب، ۱۳۷۹ق، ج ۳، ۴۳۸) (مفید، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ۲۴۴) (إعلام الوری؛ ج ۲، ۳۶) (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۲۸۳) یا ۳۸ نفر، که ۲۰ تن پسر و ۱۸ نفر دختر می باشد، بودند؛ می باشد؛ (قندوزی، ۱۴۲۲ق، ج ۳، ۱۶۵) (مفید، ۱۳۸۰ش، ۳۲۳) (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۲۸۸) (اربلی، ۱۴۲۱ق، ج ۳، ۴۱) ولی در برخی از منابع ۳۰ نفر و (الزندی الحنفی، ۱۴۵۲ق، ۱۵۲) ۳۹ نفر (قندوزی، ۱۴۲۲ق، ج ۳، ۱۶۵) و حتی ۶۰ نفر، ذکر شده است. (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۲۸۹) (ابن صباغ المالکی، ۱۴۲۲ق، ج ۲، ۹۶۱)

اسامی خواهران و برادران حضرت جعفر بن موسی سلام الله علیه، عبارتند از: حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام، ابراهیم، عباس، قاسم، اسماعیل، هارون، حسن، احمد، محمد، حمزه، عبد الله، اسحاق، عبید الله، زید، حسین، فضل، سلیمان، فاطمه کبری، فاطمه صغری، رقیه، حکیمه، ام ابیها، رقیه صغری، کلثوم، ام جعفر، لبانه، زینب، خدیجه، علیّه، آمنه، حسنه، بریهه، عائشه، ام سلمه، میمونه و ام کلثوم علیهم السلام. {۳} (خواند میر، ۱۳۸۰ش، ج ۲، ۷۱۶) (مفید، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ۲۴۴) که در بسیاری از متون با کمی تغییر ذکر شده است.

در کتاب ینابیع الموده شعری نیز در باره فرزندان این امام همام علیه السلام ذکر شده است و در این کتاب نیز به عدد ۳۷ اشاره شده است که تنها یک بیت از آن ذکر می شود:

فضل آمد و جعفر و سلیمان * زیدست گزیده پاک ایمان (ر.ک: قندوزی، ۱۴۲۲ق، ج ۳، ۱۶۵)

به همین شرح مختصر درباره حضرت موسی بن جعفر سلام الله علیه بسنده می شود؛ ولی درباره ایشان در کتب روایی بسیاری، به طور مفصل سخن به میان آمده است. (ر.ک: طبرسی، ۱۳۹۰ق، ۲۹۴) (اربلی، ۱۴۲۱ق، ج ۲، ۷۴۶) (بصائر الدرجات ج ۹، ۱۲۹) (مفید، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ۲۱۵)

۳- مادر جعفر بن موسی علیه السلام:

امام کاظم علیه السلام چند همسر و کنیزان متعدد داشتند (مجلسی، ۱۳۷۷ش، ۲۷۰) و با ملاک تقوا و اصالت سعی در گزینش بهترین همسر را داشتند؛ چنان که علی بن میثم گوید: حمیده المصفاة مادر موسی بن جعفر که از اشراف عجم بود، کنیزی خرید به نام تکتّم، این بانو از عاقلترین زنان از نظر دینی و مذهبی بود... حمیده به فرزندش موسی گفت: ای پسرم تکتّم کنیز بسیار خوبی

است و من جاریه‌ای را بهتر از وی ندیده‌ام، و یقین دارم که وی از نظر شأن و تقوایی که دارد فرزندی پاک به دنیا خواهد آورد؛ اینک او را به تو خواهم بخشید، از وی به خوبی نگهداری کن. (طبرسی، ۱۳۹۰ق، ۴۲۳) (جعفریان، ۱۳۸۱ش، ۴۲۶)

بسیاری از فرزندان امام کاظم علیه السلام کنیز زاده بودند و برخی از کنیزهای امام سلام الله علیه چندین فرزند داشتند ولی در بسیاری از کتب آنها را با نام ام ولد (کنیز فرزند دار) ذکر کرده و نام حقیقی آنها را ثبت نکرده اند. برای مثال یکی از کنیزان امام نجیه نام داشته است؛ (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۳۰۶) ولی نام مادر حضرت جعفر نیز نامشخص می باشد و آنچه که از روایات مذکور بر می آید این است که وی و اسمایل، هارون و حسن علیهم السلام فرزندان یکی از ام ولدها بوده اند. (مفید، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ۲۴۴) (طبرسی، ۱۳۹۰ق، ج ۲، ۳۶) (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۲۸۴) (ابن شهر آشوب، ۱۳۷۹ق، ج ۳، ۴۳۸) (طبری، ۱۴۱۳ق، ۳۰۹) (طبرسی، ۱۴۲۲ق، ۱۲۳) (سبط ابن جوزی، ۱۴۱۸ق، ۳۱۴) (اریلی، ۱۴۲۱ق، ج ۲، ۷۶۴) (قندوزی، ۱۴۲۲ق، ج ۳، ۱۶۵) (ابن صباغ المالکی، ۱۴۲۲ق، ج ۲، ۹۶۱) (شامی، ۱۴۲۰ق، ۶۷۳) (شریف قرشی، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ۴۱۷)

۴- جعفر یا جعفر اصغر؟

در بسیاری از منابع معتبر تنها یکی از فرزندان امام هفتم علیه السلام را به نام «جعفر» خوانده اند؛ ولی در برخی از منابع نیز دو پسر از فرزندان وی را به این نام ذکر کرده اند ولی در ادامه آورده اند که در اصل نام ایشان «محمد» می باشد و آن را با این اصطلاح بیان کرده اند: «جعفر الاصغر و یقال موضع عمر محمد». (ر.ک: عطاردی، ۱۴۰۹ق، ج ۱، ۱۷۹) (ابن صباغ المالکی، ۱۴۲۲ق، ج ۲، ۹۶۱) (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۲۸۸) (قندوزی، ۱۴۲۲ق، ج ۳، ۱۶۵) (سبط ابن جوزی، ۱۴۱۸ق، ۳۱۵) (انصاری زنجانی، ۱۴۲۸ق، ج ۷، ۲۵۸) (اریلی، ۱۴۲۱ق، ج ۲، ۷۴۷) از مدارک موجود چنین استفاده می شود که تنها یکی از پسران امام کاظم علیه السلام جعفر نام داشته است و اگر نامی از جعفر اصغر به میان آمده است، ایشان همان امام زاده محمد می باشند. (عطاردی، ۱۴۰۹ق، ج ۱، ۱۷۹) که از موضوع بحث خارج می باشند.

۵- جعفر بن موسی، برادر امام رضا علیه السلام:

در همه منابعی که به ذکر تعداد و نام خواهران و برادران حضرت جعفر پرداخته اند، نام مبارک حضرت رضا علیه السلام مقدم بر همه نامها ذکر شده است. شیخ مفید در الارشاد می نویسد: عالی قدر ترین و دانا ترین فاضل ترین فرزندان امام کاظم علیه السلام امام رضا سلام الله علیه می باشد. (مفید، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ۲۴۴) (شامی، ۱۴۲۰ق، ۶۷۴) که تنها نسبت برادری امام رضا علیه السلام برای فضل و عظمت مقام جعفر بن موسی کافی می باشد چرا که این بزرگوار نور معرفت را بی واسطه دریافت نموده است.

۶- جعفر بن موسی، برادر حضرت معصومه سلام الله علیها:

خواهر گرامی حضرت جعفر بن موسی علیه السلام، حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیه، یک سال پس از خروج وی برای دیدار برادر راهی مرو گشت ولی در ساوه بیمار شد و پس از مدتی در قم فوت نمود و نتوانست امام و برادر خود را دیدار نماید. (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۲۹۰) از اخبار چنین بر می آید که جعفر سلام الله علیه راه وی را ادامه داده و بعد از حضرت معصومه سلام الله علیها، به همراهی تعدادی دیگر از عاشقان ولایت، اقدام به خروج از مدینه کرده اند، و در زمان خروج ایشان امام رضا علیه السلام به شهادت رسیده بودند. (ر.ک: ابن بابویه، ۱۳۷۲ش، ج ۲، ۲۶۷) (ابن بابویه، ۱۴۰۶ق، ۸۹) (ابن قولویه، ۱۳۷۷ش، ۳۲۴) (سبط ابن جوزی، ۱۴۱۸ق، ۱۹۸) (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۲۸۶).

۷- فرزندان جعفر بن موسی علیه السلام:

در کتب تاریخ و نسب شناسی، نسل امام کاظم علیه السلام از اهمیت برخوردار بوده است؛ چرا که شجره‌نامه بسیاری از سادات به این امام معصوم می‌رسد و چندین تن از پسران ایشان نسل وی را تداوم بخشیده‌اند. (بخاری، ۱۳۸۹ش، ۳۷) (الزندی الحنفی، ۱۴۵۲ق، ۱۵۳) (ابن عنبه، ۱۴۱۷ق، ۱۸۵-۱۸۷) (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۲۸۹) (شبلنجی، بی‌تا، ۳۰۷) (عطاردی، ۱۴۰۹ق، ج ۱، ۱۷۹) کسانی از فرزندان امام هفتم که از خود نسلی باقی گذاردند سیزده نفرند که جعفر نیز از آن جمله می‌باشد. (انصاری زنجانی، ۱۴۲۸ق، ج ۷، ۲۵۸) جعفر بن موسی علیه السلام نیز ازدواج کرده و فرزندان را پرورش داده‌اند. نام برخی از فرزندان ایشان، به تناسب وقایع تاریخی در برخی از کتب ذکر شده است.

برای نمونه در مقاتل الطالبین آورده است: «ضمن حوادثی که در سال ۲۶۶ میان جعفریون و علویون در مدینه درگرفت و پس از کشته شدن اسحاق، امور مدینه بدست موسی بن محمد افتاد؛ اما حسن بن موسی بن جعفر بن بن موسی بن جعفر علیه السلام برضدش قیام کرد و...» (ابوالفرج اصفهانی، بی‌تا، ۵۶۱) (طبری، ۱۳۶۲ش، ج ۱۱، ۲۵۷) (اصفهانی ابوالفرج، ۱۳۳۹ش، ج ۳، ۱۱۲) (سبط ابن الجوزی، ۱۴۱۲ق، ج ۱۲، ۲۴۳) (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۱۰، ۷) و محمد و علی، پسران حسن بن بن جعفر بن موسی بن جعفر در سال ۲۹۱ در مدینه قیام کردند. در برخی از منابع به جای حسن حسین ثبت شده است. (ذهبی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ۲۱۹) (امین عاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۸، ۴۰۶) (ابن خلدون، ۱۳۶۳ش، ج ۲، ۵۳۴)

در سند برخی از روایات نیز نام برخی از فرزندان این امامزاده شریف ذکر شده است. برای نمونه: «...عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِمْ عَنِ الصَّادِقِ ع قَالَ: لَمَّا أُشْخِصَ أَبِي مُحَمَّدٌ بْنُ عَلِيٍّ إِلَيَّ دِمَشْقَ...» (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۶، ۳۱۷) (ابن شهر آشوب، ۱۳۷۹ق، ج ۴، ۲۰۳) در سند این روایت نام علی بن جعفر به چشم می‌خورد که با بررسی دقیقتر که از مجال بحث خارج است، می‌توان به نتایج بیشتری دست یافت.

۸- شخصیت جعفر بن موسی علیه السلام:

همه (غریب به اتفاق) امامزادگان دارای فضل و برتری مشهودی هستند و با تربیتی الهی و اصیل و اطاعت از خدای متعال خود را به کمال رسانیده‌اند؛ جزایری درباره فضیلت و بزرگواری فرزندان امام موسی کاظم علیه السلام می‌نویسد: «لکلّ واحد من ولد موسی علیه السلام فی فضل و متقبه مشهوره» (جزائری، ۱۴۲۷ق، ج ۲، ۳۳۳) همه فرزندان ابی الحسن موسی علیه السلام در شخصیت والا و فضل و داب و بزرگواری شهره‌اند و شیخ مفید و سایر عالمان نیز به حسن حال و نیکویی احوال همه خواهران و برادران جعفر بن موسی و خود آن بزرگ‌مرد خصوصاً امام معصوم حضرت رضا علیه سلام اشاره کرده‌اند. (اربلی، ۱۴۲۱ق، ج ۲، ۷۶۵) (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۳۰۶) (مفید، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ۲۴۶) (طبرسی، ۱۳۹۰ق، ج ۲، ۳۷)

نویسنده کتاب الغدير درباره جعفر بن موسی کاظم سلام الله علیه می‌نویسد: من در سخن عالمان درباره وی مطلبی به دست نیاوردم، که بتوان وی را به طور کامل معرفی کرد، ولی حتی کلمه‌ای نیافتم که درباره وی اغماز و ابهامی را القا کند؛ مگر این که نشان از دشمنی با او باشد. و ندیدم کسی از شیعه را که لقب کذاب و امثال بر وی نسبت دهند. ای کاش کسانی هم که افترا بر کسی می‌بندند دلیلی بر آن بیاورند؛ یا در تألیفات کسانی که افترا می‌زنند، بشود نشانی از دلیل عاقلانه یافت. (آرزوی وی به جهت

عدم وجود دلیل می باشد). به درستی که شیعه وی را خواری و فرزندان وی را خواریان و شجریان نامیده است و ای کاش درک می نمودم کسانی را جعفر را از بزرگان، والا مقامان و اولیای اسلام دانسته اند. (امینی، ۱۴۱۶ق، ج ۳، ۳۷۶)

نویسنده کتاب عمده المطالب نیز اشاره کرده است که: به جعفر علیه السلام خواری می گفتند و فرزندان او را نیز خواریون و شجریون می خواندند. (ابن عنبه، ۱۴۱۷ق، ۲۰۷-۲۰۸) {۴} امام زاده جعفر بن موسی بن جعفر علیه السلام، همچنین به شجاعت و فراست و زیرکی موصوف بودند. ابو نصر بخاری در کتاب خود به این مطلب تصریح کرده و می نویسد: «و هو من الخالص من الموسویة الذین لم أجد أحدا شک فیهم من النسب و عد منهم جعفر» او از خالصترین و با ایمانترین فرزندان امام موسی بن جعفر بود که نمی یابی کسی را که شک کند درباره وی و نسب عالی و شخصیت والای ایشان. (البخاری، ۱۳۸۹ش، ۳۷) عمری نیز در کتاب خود از او با مجد و بزرگی یاد می کند و او را خواری می خواند. (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۲۸۳)

در سند یکی از روایاتی که در تفسیر فرات کوفی نقل شده است نیز نام شریف ایشان به چشم می خورد. «...جَعْفَرُ بْنُ مُوسَى مُعْتَمَرًا عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَ إِنِّي لَعَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى قَالَ إِلَهِي وَ كَلَّيْتَنَّا...» (فرات کوفی، ۱۴۱۰ق، ۹۲) (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۲۷، ۱۹۷) چنان که گذشت، جعفر بن موسی علیه السلام نیز از چهره های برجسته، و امامزادگان و الامامی هستند، که در هیچ یک از کتب روایی نقلی دال بر ذم ایشان یافت نمی شود؛ بلکه همه روایات موجود نیز دلالت بر علم و فضل وی دارند.

از وقایع دوران زندگی امامزاده جعفر، شهادت مظلومانه پدرشان و آغاز امامت حضرت رضا علیه السلام می باشد. امامزاده جعفر بن موسی در دوران اسارت پدرشان در زندان هارون عباسی، همچنین در زمان شهادت پدرشان، هیچ عمل نسنجیده ای انجام ندادند؛ و این نشان از تعقل و درایت و صبر عالمانه آنان می باشد. در دوران امامت برادرشان علی بن موسی الرضا علیه السلام و ولایتعهدی اجباری ایشان، و سفر نا خواسته ایشان به مرو (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۴۸، ۲۹۰) نیز، روش صبر و استقامت و توکل بر خدا را پیشه خود کردند. بعد از هجرت امام عصر به مرو برخی از خواهران و برادران امام رضا برای دیدار وی به مرو روی آوردند. ولی بسیاری از آنها همچون جعفر بن موسی به دلایل مختلفی، در راه به شهادت رسیدند. و مزار هر یک از آنان به گلستانی برای ایرانیان شیعه دوست تبدیل شد.

۹- محل شهادت و مدفن امامزاده جعفر بن موسی صلوات الله علیه:

حضرت امامزاده جعفر علیه السلام پس از رشد و نمو در خاندان پاک و مطهر محمدی، و کسب فیوضات معنوی، به سطح بالایی از معرفت و کمال دست یافته بود. پس از آنکه حضرت امام رضا علیه السلام دعوت مأمون الرشید را پذیرفت و از مدینه راهی شهر طوس شد؛ پس از مدتی جعفر علیه السلام با شوق دیدار امام عصر، با کاروانی به سرپرستی خود و با حضور فرزندان و فرزندزادگان حضرت امام موسی کاظم علیه السلام، از بغداد رو به ولایت خراسان نهادند. (احمدی، ۱۳۷۸ش، ۷۱) (اصلاحی، ۱۳۷۸ش، ۴۳)

علامه نسابه، آیت الله سید شهاب الدین مرعشی نجفی در جواب سؤال دو تن از علمای پیشوای ورامین درباره هویت امامزاده جعفر، این گونه اظهار نظر فرموده است: «امامزاده جعفر از فرزندان بلافضل حضرت موسی بن جعفر سلام الله علیه می باشند که در قریه خوار در اطراف مدینه منوره زندگی می کردند. جمعی از اهالی آن قریه تصمیم گرفتند به خدمت حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام در مرو مشرف شوند و امامزاده جعفر را به دلیل عالم و دانشمند و زاهد بودنش، به سرپرستی خودشان انتخاب

نمودند. و به قصد وصال امام معصوم، حرکت کردند. وقتی به ایران آمدند، مأمون حضرت رضا صلوات الله علیه را شهید کرده بود. مأمورین مأمون، با این گروه در اطراف ساوه جنگیدند. عده‌ای از این جمع در آن درگیری شهید شدند. امامزاده جعفر در حین مبارزه با مأمورین مأمون، مجروح شدند و با همان حالت تا نواحی دشت سامنات تشریف برده و در محل سناردک در اثر همان جراحات شربت شهادت نوشیدند.» (اصلانی، ۱۳۷۸ش، ۸۶) درباره مدفن این امامزاده جلیل القدر تردیدی نیست؛ ولی درباره محل جراحی آن بزرگوار (ساوجبلاغ یا ساوه) اختلاف است. آنچه مسلم است اینکه وی در اثر شدت جراحی، در این مکان فعلی به شهادت رسیده است.

کاتب نسخه خطی تاریخ خوار و ورامین می‌نویسد: «امامزاده واجب التعظیم حضرت جعفر بن موسی در سناردک، در منزل مردی به نام جلال الدین به تاریخ ۱۵ جمادی الثانی ۲۱۷ قمری رحلت نموده است و سپس در گورستان محل مدفون شده است.» (اصلانی، ۱۳۷۸ش، ۴۴) از تاریخ دقیق شهادت وی، اطلاعی در دست نیست؛ ولی بی گمان شهادت آن بزرگوار در بین سال‌های ۲۰۳ و ۲۰۴ قمری بوده است.

سامنات، دشت وسیع و گسترده‌ای است که در دامنه جنوبی کوه‌های البرز، میان تهران و سمنان واقع شده است که دشت ورامین نیز در امتداد آن ناحیه وسیع قرار دارد. از معدود آبادی‌های این منطقه، «سناردک» بود. بعد از آن که حضرت جعفر بن موسی الکاظم علیه السلام در حوالی سناردک مدفون شد. به دلیل عشق و علاقه مردم به خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام، شیعیان در گرداگرد مرقد پاک این سلاله زهرای مرضیه سلام الله علیها سکنا گزیدند و همین امر موجب شد بارگاه امامزاده جعفر مرکزیت یابد. (دهخدا، ۱۳۴۱ش، ۷۳۵) (اصلانی، ۱۳۷۸ش، ۹ و ۲۴)

قرون متمادی با همین نام در منطقه شهرت داشت؛ تا اینکه در سال ۱۳۱۷ شمسی در جریان احداث راه آهن سراسری تهران-شمال - مشهد که از مسیر این آبادی می‌گذرد، با احداث ایستگاهی در جوار این آبادی، نام آبادی از امامزاده جعفر، به «پیشوا» تغییر یافت. (سایت JAFAREBNEMUSA.IR، مقاله: آشنایی با زندگینامه امامزاده جعفر بن موسی علیه السلام، ۱۳۹۳/۹/۱۲)

مقبره امامزاده جعفر بن موسی الکاظم در کنار بازار قدیمی شهر کهن و مذهبی پیشوا قرار دارد که گلی از گلزار پاک جدش رسول الله صلی الله علیه و آله است. از تاریخ اولیه بنای بقعه نیز اطلاعی نداریم. ساخت اولین بنای باشکوه بر روی مرقد پاک آن حضرت، در دوران صفوی صورت پذیرفته است. مدفن آن بزرگوار در این ناحیه باعث شد تا هسته اولیه شهر پیشوا پدید آید. گنبد نورانی امامزاده، مشرف بر تمام نقاط شهر و مناطق اطراف است و ساختمان آن در بافت معماری و اقتصادی منطقه تأثیر به‌سزایی داشته است. بازسازی بنای بقعه، در زمان شاهان صفوی به ویژه شاه طهماسب بوده است و تاریخ کتیبه روی ضریح مقدس با خط نستعلیق به سال ۹۹۴ قمری است. بنا و توسعه حرم امامزاده در زمان شاهان قاجار نیز مورد توجه و عنایت آنان بود؛ ولی اساسی‌ترین توسعه و بازسازی و مرمت، در نظام مقدس جمهوری اسلامی صورت پذیرفته است. (ادهم نژاد لنگرودی، سایت JAFAREBNEMUSA.IR، مقاله: امامزاده جعفر بن موسی علیه السلام، ۱۳۹۳/۹/۱۶)

جعفر بن موسی سلام الله علیه در بهترین خانواده رشد و نمو کرده و تربیت یافتند و با حضور در خانه امامت و همراهی برترین انسانها، به فضائل بی شماری دست یافتند. و آن چه که گفته شد، سخنی نارسا و ناتمام از برخی ابعاد شخصیتی جعفر بن موسی بن جعفر می باشد که از زوایای روشن و تاریک کتب تاریخی-روایی به دست آمده است و امید است در موقعیتی بهتر، پژوهشی

عمیقتر درباره ایشان و سایر امام زادگان شریف صورت گیرد تا سیره نورانی اینان همچون چراغی پاینده، راه را برای همه بشریت روشن سازد. انشاءالله

۱۰- نتیجه گیری:

برای شناخت شخصیت حضرت امامزاده جعفر سلام الله علیه، به منابع و کتب بسیاری مراجعه شد تا روایات مربوط به حیات پر بار ایشان، گرد آوری و مورد پژوهش قرار گیرد. در مورد تاریخ میلاد و وفات ایشان، و همچنین درباره نام مادرشان خیر دقیقی در دست نیست؛ ولی روایاتی هرچند کم درباره جناب جعفر وجود دارد که با تحلیل این روایات و اخبار، به گوشه هایی از شخصیت و پاره ای از کمالات و مناقب وی می توان دست یافت. امامزاده جعفر بن موسی فرزند گرامی حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام و برادر امام علی بن موسی الرضا علیه السلام می باشند. ایشان فردی عالم بوده و تربیت یافته توسط حجت خدا بودند. ایشان بسیار جلیل القدر، عابد و صالح بودند پیرو و عاشق امام عصر خود بوده و از درایت و معرفت بالایی برخوردار بوده زمان سه امام را درک کردند، و آنچه به اختصار گذشت، تنها قطره ای از دریایی بی کران بود.

۱۱- پی نوشتها:

{۱} بواء منزلی بین مکه و مدینه، که از دهات اطراف مدینه بوده است و آمنه - مادر پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله - در آنجا دفن شده است. (مجلسی، ۱۳۷۷ش، ۴)

{۲} اسم مادر امام کاظمعلیه السلام را حمیده أندلسیة نیز گفته اند. (اربلی، ۱۴۲۱ق، ج ۲، ۷۴۷)

{۳} برای مشاهده اقوال مختلف درباره خواهران و برادران حضرت جعفر بن موسی، مراجعه شود به: (اربلی، ۱۴۲۱ق، ج ۲، ۷۴۶-۷۴۷ و ج ۲، ۷۶۶-۷۶۷ و ج ۲، ۲۱۶ و ج ۲، ۲۳۶) (اربلی، ۱۳۸۲ش، ج ۳، ۳۹) (المرعشی النجفی، ۱۴۲۲ق، ۱۴۱ و ۳۱۳) (شامی، ۱۴۲۰ق، ۶۷۴) (ابن ابی الثلج بغدادی، ۱۴۱۰ق، ۱۰۸) (طبری، ۱۴۱۳ق، ۳۰۹) (طبرسی، ۱۴۱۷ق، ج ۲، ۳۶) (طبرسی، ۱۴۲۲ق، ۹۶) (طبرسی، ۱۳۹۰ق، ج ۲، ۳۶) (ابن شهر آشوب مازندرانی، ۱۳۷۹ق، ج ۴، ۳۲۴) (مجلسی، ۱۳۷۷ش، ۲۵۷-۲۵۸) (مجلسی، ۱۳۶۳ش، ج ۸، ۴۸، ۳۰۳) (بحرانی، ۱۴۱۳ق، ج ۲۱، ۳۱۹) (امین عاملی، ۱۴۰۳ق، ج ۲، ۵-۷) (امین عاملی، ۱۳۷۶ش، ج ۵، ۱۱۵-۱۱۶) (سبط بن جوزی، ۱۳۷۹ش، ۴۶۳) (طبرسی، ۱۳۹۰ق، ۳۱۲ و ۴۲۲) (تستری، ۱۴۲۳ق، ۸۵) (جزائری، ۱۴۲۷ق، ج ۲، ۳۳۳) (مالکی، ۱۴۲۲ق، ج ۲، ۹۶۱) (شافعی، ۱۴۱۹ق، ۲۹۳) (اسکافی، ۱۴۲۲ق، ۷۷) (قمی، ۱۳۷۹ش، ج ۳، ۱۵۴۵) (مفید، ۱۳۸۰ش، ۵۸۸) (حسینی عاملی، ۱۴۱۲ق، ۱۱۰)

{۴} خوار صحرايي اطراف مدینه بود و جعفر بن موسی و فرزندان وی در این منطقه ساکن بودند. (ابن عنبه، ۱۴۱۷ق، ۲۰۷-۲۰۸)

منابع:

۱. قرآن کریم.
۲. ابن ابی الثلج بغدادی، احمد بن محمد، ۱۴۱۰ق، تاریخ أهل البيت، قم، آل البيت، اول.
۳. ابن الجوزی، ابو الفرج، ۱۴۱۲ق، المنتظم فی تاریخ الأمم و الملوك، بیروت، دار الکتب العلمیة، اول.
۴. ابن بابویه، محمد بن علی، ۱۳۷۲ش، عیون أخبار الرضا علیه السلام، مترجم: مستفید، حمید رضا و غفاری، علی اکبر، تهران، صدوق، اول.
۵. ابن بابویه، محمد بن علی، ۱۴۰۶ق، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، قم، دار الشریف الرضی للنشر، دوم.

۶. ابن خلدون، عبدالرحمن بن محمد، ۱۳۶۳ش، تاریخ ابن خلدون، تهران، موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی، اول.
۷. ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی، ۱۳۷۹ق، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، قم، علامه، اول.
۸. ابن صباغ مالکی، نور الدین علی بن محمد بن احمد، ۱۴۲۲ق، الفصول المهمة فی معرفة الأئمة علیهم السلام، قم، دارالحديث، اول.
۹. ابن عنبه حسنی، ۱۴۱۷ق، عمدة الطالب فی أنساب آل ابی طالب قم، انصاریان.
۱۰. ابن قولویه، جعفر بن محمد، ۱۳۷۷ش، کامل الزیارات، مترجم: ذهنی تهرانی، محمد جواد، تهران، پیام حق، اول.
۱۱. ابوالفرج اصفهانی، علی بن حسین، ۱۳۳۹ش، فرزندان ابوطالب، مترجم: فاضل، جواد، تهران، کتابفروشی علی اکبر علمی.
۱۲. ابوالفرج اصفهانی، علی بن حسین، مقاتل الطالبیین بیروت، دار المعرفة.
۱۳. احمدی، محمود، ۱۳۷۸ش، بحر الانساب، سندج، نشر مسعود.
۱۴. اربلی، علی بن عیسی، ۱۳۸۲ش، ترجمه و شرح کشف الغمة، مترجم: زواره‌ای، علی بن حسین، تهران، اسلامیة، سوم.
۱۵. اربلی، علی بن عیسی، ۱۴۲۱ق، کشف الغمة فی معرفة الأئمة، قم، رضی، اول.
۱۶. اسکافی، محمد بن همام بن سهیل، ۱۴۲۲ق، منتخب الأنوار فی تاریخ الأئمة الأطهار علیهم السلام، قم، دلیل ما، اول.
۱۷. اصلانی، حسن، ۱۳۷۸ش، آشنایی با سلاله پاکان: امامزاده جعفر بن موسی الکاظم علیه السلام، (پیشوا)، تهران، تورنگ، دوم.
۱۸. امین عاملی، محسن، ۱۳۷۶ش، سیره معصومان علیهم السلام، مترجم: حجتی کرمانی، علی، تهران، سروش، دوم.
۱۹. امین عاملی، محسن، ۱۴۰۳ق، أعیان الشیعة، بیروت، دار التعارف.
۲۰. امینی، عبد الحسین، ۱۴۱۶ق، الغدیر فی الكتاب و السنة و الأدب قم، مرکز الغدیر للدراسات الاسلامیه، اول.
۲۱. انصاری زنجانی خوئینی، اسماعیل، ۱۴۲۸ق، الموسوعة الكبرى عن فاطمة الزهراء سلام الله علیها، قم، دلیل ما، اول.
۲۲. بحرانی، عبدالله بن نورالله، ۱۴۱۳ق، عوالم العلوم و المعارف و الأحوال من الآیات و الأخبار و الأقوال، قم، موسسه الامام المهدي عج الله تعالی فرجه الشریف، اول.
۲۳. بحرانی، هاشم بن سلیمان، ۱۴۱۱ق، حلیة الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار علیهم السلام، قم، مؤسسه المعارف الإسلامیه، اول.
۲۴. البخاری، ابی نصر سهل بن عبدالله، ۱۳۸۹ش، سر السلسله العلویه فی النسب الساده العلویه، قم، مکتبه سماحه آیه الله العظمی المرعشی نجفی الکبری.
۲۵. برقی، احمد بن محمد، ۱۳۴۲ش، رجال البرقی، محقق: طوسی، محمد بن حسن و مصطفوی، حسن، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، اول.
۲۶. تستری، محمد تقی، ۱۴۲۳ق، رساله فی تواریخ النبی و الآل، قم، جامعه مدرسین، اول.
۲۷. جزائری، نعمت الله، ۱۴۲۷ق، ریاض الأبرار، بیروت، مؤسسه التاریخ العربی، اول.
۲۸. جعفریان، رسول، ۱۳۸۱ش، حیات فکری و سیاسی ائمه، قم، انصاریان، ششم.
۲۹. حسینی مرعشی نجفی، شهاب الدین، ۱۴۲۲ق، مجموعه نفیسه فی تاریخ الأئمة علیهم السلام، بیروت، دار القاری، اول.
۳۰. حسینی عاملی، تاج الدین، ۱۴۱۲ق، التتمه فی تواریخ الأئمة علیهم السلام، بعثت، قم، اول.
۳۱. خواند میر، غیاث الدین بن همام الدین، ۱۳۸۰ش، تاریخ حبیب السیر، تهران، خیام، چهارم.

۳۲. دهخدا، علی اکبر، ۱۳۴۱ش، لغت‌نامه دهخدا، تهران، دانشگاه تهران.
۳۳. ذهبی، شمس‌الدین، ۱۴۰۹ق، تاریخ الإسلام و وفیات المشاهیر و الأعلام، بیروت، دار الکتب العربی، دوم.
۳۴. الزرنندی الحنفی، جمال‌الدین محمد بن یوسف، ۱۴۵۲ق، معارج الوصول الی معرفه آل الرسول و البتول، مجمع احیاء الثقافه الاسلامیه، اول.
۳۵. سبط ابن جوزی، شمس‌الدین ابوالمظفر یوسف بن قز اوغلی بن عبدالله بغدادی، ۱۴۱۸ق، تذکره الخواص، قم، منشورات الشریف الرضی، اول.
۳۶. سبط بن جوزی، شمس‌الدین ابوالمظفر یوسف بن قز اوغلی بن عبدالله بغدادی، ۱۳۷۹ش، شرح حال و فضائل خاندان نبوت، مترجم: عطائی، محمد رضا، مشهد، آستان قدس رضوی، اول.
۳۷. شافعی، محمد بن طلحه، ۱۴۱۹ق، مطالب السؤل، بیروت، البلاغ، اول.
۳۸. شامی، جمال‌الدین یوسف بن حاتم، ۱۴۲۰ق، الدر النظیم فی مناقب الأئمه اللہامیم، قم، جامعہ مدرسین، اول.
۳۹. شبلینجی، مؤمن بن حسن، نور الأبصار فی مناقب آل بیت النبی المختار صلی الله علیه و آله و سلم، قم، رضی.
۴۰. شریف قرشی، باقر، ۱۴۱۳ق، حیاة الإمام موسی بن جعفر علیهما السلام، بیروت، دار البلاغ، اول.
۴۱. صفار، محمد بن حسن، ۱۴۰۴ق، بصائر الدرجات، قم، مکتبه آیه الله المرعشی النجفی.
۴۲. طبرسی، فضل بن حسن، ۱۳۹۰ق، إعلام الوری بأعلام الهدی، تهران، اسلامیہ، سوم.
۴۳. طبرسی، فضل بن حسن، ۱۴۲۲ق، تاج الموالید، بیروت، دارالقاری، اول.
۴۴. طبری، محمد بن جریر، ۱۳۶۲ش، تاریخ طبری، مترجم: پاینده، ابوالقاسم، تهران، اساطیر، دوم.
۴۵. طبری، محمد بن جریر بن رستم، ۱۳۸۷ق، تاریخ الأمم و الملوک، بیروت، دار التراث، دوم.
۴۶. طبری، محمد بن جریر بن رستم، ۱۴۱۳ق، دلائل الإمامه، قم، بعثت، اول.
۴۷. عطاردی، عزیز الله، ۱۴۰۹ق، مسند الإمام کاظم أبی الحسن موسی بن جعفر علیه السلام، مشهد، آستان قدس رضوی، اول.
۴۸. فرات کوفی، ابوالقاسم فرات بن ابراهیم، ۱۴۱۰ق، تفسیر فرات الکوفی، به کوشش: محمودی، محمد کاظم، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، اول.
۴۹. قمی، عباس، ۱۳۷۹ش، منتهی الآمال فی تواریخ النبی و الآل، قم، دلیل ما، اول.
۵۰. قندوزی، سلیمان بن ابراهیم، ۱۴۲۲ق، ینایع الموده، قم، اسوه، دوم.
۵۱. کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۳۷۵ش، اصول کافی، مترجم: کمره‌ای، قم، اسوه، سوم.
۵۲. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، ۱۳۶۳ش، بحار الأنوار الجامعه الدرر الاخبار الائمه الاطهار، تهران، اسلامیہ، دوم.
۵۳. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، ۱۳۷۷ش، زندگانی حضرت امام موسی کاظم علیه السلام، مترجم: خسروی، موسی، تهران، اسلامیہ، دوم.
۵۴. مفید، محمد بن محمد نعمان، ۱۳۸۰ش، ارشاد، مترجم: ساعدی خراسانی، محمد باقر، تهران، اسلامیہ، اول.
۵۵. مفید، محمد بن محمد نعمان، ۱۴۱۳ق، الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، قم، کنگره شیخ مفید، اول.

۵۶. سایت JAFAREBNEMUSA.IR ، (جعفر بن موسی علیه السلام)، ادهم نژاد لنگرودی، محمد تقی، مقاله: امامزاده جعفر بن موسی علیه السلام، ۱۳۹۳/۹/۱۶ ش.

۵۷. سایت JAFAREBNEMUSA.IR ، (جعفر بن موسی علیه السلام)، مقاله: آشنایی با زندگینامه امامزاده جعفر بن موسی علیه السلام، ۱۳۹۳/۹/۱۲ ش.